

10. Холмогорова А. Б. Культура, эмоции и психическое здоровье / А. Б. Холмогорова, Н. Г. Гаранян // Вопросы психологии. – 1999. – № 2. С. 61–74.
11. Чиксентмихайи М. Поток : Психология оптимального переживания/ М. Чиксентмихайи, пер. с англ. – М. : Смысл; Альпина нон-фикшн, 2013. – 461 с.
12. Емоційний інтелект як чинник соціально-психологічної адаптації особистості до студентського середовища [Текст] : дис. канд. психол. наук : 19.00.05 / Дерев'янка Світлана Петрівна ; Черніг. держ. пед. ун-т ім. Т. Г. Шевченка. Чернігів, 2009. – 327 арк. : рис., табл.
13. Социальный и эмоциональный интеллект: от процессов к измерениям / под ред. Д. В. Люсина, Д. В. Ушакова. – М. : Изд-во “Институт психологии РАН”, 2009. – С. 350. (24)
14. Barnes G. M. The effects of parenting on the development of adolescent alcohol misuse: A six-wave latent growth model / G. M. Barnes, A. S. Reifman // Journal of Marriage and Family, 2000. – P. 175–186.
15. Salovey P. Emotional intelligence / P. Salovey, J. D. Mayer // Imagination, Cognition and Personality, 1990. – P. 185–211. (50)

Отримано 12.09.2015 р.

УДК 378.147.091.31-059.2:159.923-057.87

Ловка О. В.[°]

Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана, кандидат психологічних наук, доцент кафедри педагогіки та психології

ВПЛИВ ІНДИВІДУАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНИХ ВЛАСТИВОСТЕЙ СТУДЕНТІВ НА СПІЛЬНУ ДІЯЛЬНІСТЬ У ПРОЦЕСІ ЗДІЙСНЕННЯ НАВЧАЛЬНИХ ПРОЕКТІВ

Представлено результати емпіричного дослідження впливу індивідуальних психологічних властивостей студентів (властивостей темпераменту, типу мислення, типу особистості, спрямованості локусу контролю та рівня прояву здібностей) на ефективність студентських групових навчальних проектів у процесі вивчення психолого-педагогічних наук в економічному ВНЗ. Дослідженням виявлено позитивну тенденцію в результатах нашої вибірки по зв'язку ефективності спільної навчальної діяльності студентів (у формі групової проектної діяльності) зі складом малих груп за показниками: екстраверсія / інтроверсія; тип мислення; та суттєвий зв'язок з індивідуальними показниками: локусом контролю; здібностями особистості (вербальними творчими та комунікативно-організаційними). На основі результатів дослідження зроблено висновки щодо можливості створення викладачами певних психологічних умов для підвищення спільної навчальної діяльності студентів під час здійснення групових проектів.

Ключові слова: *спільна діяльність, групова проектна діяльність, проекти, малі групи, індивідуально-психологічні властивості, ефективність діяльності*

Представлены результаты эмпирического исследования взаимосвязи между индивидуальными психологическими особенностями студентов (свойствами темперамента, типом мышления, типом личности, направленностью локуса контроля) и эффективностью студенческих групповых учебных проектов в процессе изучения психолого-педагогических наук в экономическом вузе. Исследованием установлена позитивная тенденция в результатах нашей выборки по взаимосвязи эффективности совместной учебной деятельности студентов (в форме групповой проектной деятельности) с составом малых групп по показателям: экстраверсия – интроверсия; тип мышления и существенная связь с индивидуальными показателями: локусом контроля;

способностями личности (вербальными творческими, коммуникативно-организационными). На основании результатов исследования сделаны выводы о возможности создания преподавателями определенных психологических условий для повышения эффективности совместной учебной деятельности студентов во время создания групповых проектов.

Ключевые слова: совместная деятельность, групповая проектная деятельность, учебные проекты, малые группы, индивидуально-психологические свойства, эффективность деятельности

The article covers the results of empirical study of individual and psychological characteristics of students (features of temperament, type of thinking, type of personality, locus orientation of control and abilities) on student group educational projects efficiency within the framework of studying the psychological and pedagogical sciences in economical universities. The study discovered some tendency in the results of our work about the efficiency of joint educational activities of students (in the form of group project activities) with the form of small groups with the following indicators: introversion – extraversion, type of thinking; and substantial connection with individual indicators: locus of control, abilities of the person (level of verbal creative skills and communicative and organizational skills). Based on the results of the research the conclusions were made concerning the possibility of organizing certain psychological conditions by teachers to enhance the joint educational activities of students during their group projects work.

Keywords: joint activities, group project activities, projects, small groups, individual and psychological characteristics, efficiency of the activity

Актуальність. Постановка проблеми. Сьогодні поряд з фаховими компетенціями однією з найбільш важливих особистісних рис випускника ВНЗ є здатність діяти в команді. Особливо це стосується економічних професій, адже саме в цій сфері діяльності широко використовується практика розробки різноманітних проектів, тому актуального значення набуває психологічна підготовка студентів ВНЗ до здійснення проектної діяльності в умовах командної взаємодії, вироблення навичок та умінь спільної діяльності. Проблема вивчення психологічних аспектів спільної навчальної діяльності залишається актуальною з огляду на явну недостатність таких досліджень в останні десятиліття. Зокрема, дуже мало досліджень впливу на спільну діяльність індивідуально-психологічних властивостей учасників групової взаємодії. На вирішення даної проблеми було спрямоване наше дослідження індивідуально-психологічних чинників спільної діяльності студентів економічного ВНЗ під час навчальної групової проектної діяльності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питанням взаємодії студентів під час групової навчальної діяльності присвячено дослідження М. В. Артюшиної [2], О.Ю. Саркісової [10], Л.М. Яворовської [13] та ін. Деякими науковцями виділялися соціальні якості людини, що найбільш яскраво проявляються при взаємодії з іншими людьми і впливають на процес і результат спілкування: інтроверсія – екстраверсія, мобільність – ригідність, приязність – агресивність, домінування – підлеглість тощо[6; 12].

Успішність спільної діяльності людей значною мірою визначається *складом, композицією групи*, як поєднанням індивідуальних характеристик, інтересів, умінь та навичок, здібностей учасників. Пошуку оптимальної композиції групи були присвячені дослідження американського ученого В. Хейторна [14]. Він виділив індивідуально-психологічні характеристики, які сприяють або заважають спільній діяльності людей. До сприятливих особистісних рис він відніс працездатність, товариськість, уміння зрозуміти точку зору іншої людини та її психологічний стан, а до тих, що заважають спільній діяльності – авторитарність, підозрілість,

самовпевненість. Також виявилось, що особи, схожі між собою за ціннісними орієнтаціями, інтересами та соціальними настановленнями, утворюють більш стійкі групи і більше задоволені спільною діяльністю, ніж члени психологічно неоднорідних за названими характеристиками груп. В. Шутц [16] у своїх дослідках показав, що із зростанням складності завдання вплив психологічної однорідності групи на її успішність зростає, проте спеціальні дослідження Р. Хілла [15] з метою перевірки цих даних показали протилежні результати: більш однорідні групи працювали гірше, ніж неоднорідні, тому автор зробив висновок, що для успішної роботи групи необхідна помірна різноманітність особистісних властивостей її членів.

Б. Ф. Ломов, досліджуючи проблему групової сумісності, визначив, що даний фактор є найбільш важливим для працездатності груп, створених з людей, об'єднаних випадково. Від сумісності учасників залежить швидкість досягнення узгодженості дій і величина докладених зусиль. Несумісні групи містять потенційний конфлікт [9]. Сумісність будь-якої групи визначається характером виконуваної діяльності. Різні види діяльності вимагають сумісності за різними індивідуально-психологічними якостями: одні – за фізичними, інші – за психофізіологічними, треті – за емоційно-вольовими, четверті – за соціально-психологічними ознаками. В. П. Карцев у серії дослідів показав, що групи, різноманітні за функціонально-рольовою структурою, значно успішніше вирішують творчі завдання, ніж однорідні [5]. Проаналізувавши вищезазначені та ін. джерела, ми дійшли висновку, що індивідуально-психологічні властивості учасників спільної діяльності можуть здійснювати суттєвий вплив на її ефективність, що і визначило цілі статті.

У попередніх публікаціях нами було визначено сутність поняття групової проектної діяльності (ГПД), поняття ефективності групової проектної діяльності та розроблено її показники [7], висвітлено результати емпіричної перевірки програми з підвищення ефективності ГПД [8]. Ми вважаємо доцільним продовжити вивчення проблематики чинників групової проектної діяльності з метою пошуку психолого-педагогічних засобів підвищення її ефективності.

Мета статті – представити результати емпіричного дослідження зв'язку між індивідуальними психологічними властивостями студентів та ефективністю спільної діяльності студентів, організованої у формі групової проектної діяльності.

Виклад основного матеріалу і результатів дослідження. У ході теоретичного дослідження ми виділили 5 груп індивідуально-психологічних властивостей, які з нашої точки зору, можуть здійснювати певний вплив на ефективність ГПД: властивості темпераменту, тип мислення, тип особистості, спрямованість локусу контролю та здібності. Нами було перевірено правильність наших припущень. Наводимо результати дослідження.

У дослідженні взяли участь студенти ДВНЗ «Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана»: 466 осіб у складі 99-ти малих груп, I-II курсів факультетів «Маркетинг», «Менеджмент», «Юридичний», «Міжнародні економічні відносини», «Кредитно-фінансовий». З них дівчат – 66,8 %, юнаків – 33,2 % у віці 17-19 років з різних регіонів України.

Індивідуальні властивості учасників проектів визначалися з допомогою наступних методик: 1) властивості нервової системи (тип темпераменту) – методика ЕРІ Г. Айзенка в адаптації А. Г. Шмельова [10, с. 140-148]; 2) пізнавальні (домінуючий тип мислення) – питальник «Тип мислення»

(П. Торанс, С. Рейномас, Т. Ріген, О. Болл) [10, с. 216 – 222]; 3) типологічні (тип особистості) – питальник «Тип особистості» Д. Кейрсі, що є модифікованим варіантом методики «Індикатор типів Майєрс-Бріггс» (МВТІ) [4, с. 223-234]; 4) регулятивні (локус контролю) – методика РСК (рівень суб'єктивного контролю) Дж. Роттера [10, с. 216-222].; 5) комунікативно-організаційні здібності – методика «Комунікативні та організаторські схильності» (КОС) В. В. Синявського та Б. О. Федоришина [10, с.363-368]; творчо-проективні уміння (гнучкість, оригінальність, продуктивність вербального мислення, творча уява) – методика діагностики вербального творчого мислення «Незвичайне використання», розроблена на основі тесту Дж. Гілфорда [1] та тест творчих здібностей (В. Меде, К. Піорковський) [10, с.451-453].

а) *Зв'язок ефективності ГПД та властивостей темпераменту її учасників.* У ході дослідження було враховано коефіцієнти кореляції між показниками ефективності групової проектної діяльності та властивостями темпераменту студентів – екстраверсією / інтроверсією та нейротизмом / стабільністю. Результати статистичного аналізу наведені у таблиці 1.

Таблиця 1 - Зв'язок між ефективністю ГПД та властивостями темпераменту

Параметри ефективності ГПД	Кореляційні зв'язки по показникам темпераменту	
	Екстраверсія / Інтроверсія	Стабільність / Нейротизм
Досягнення групою мети	,059	-,024
Постановка групою проблеми	-,020	,046
Змістовність проекту	,028	,033
Демонстрація практичних умінь	,030	,007
Рівень творчості проекту	,018	-,032
Презентація (захист) проекту	,020	,017
Якість оформлення звіту	,053	,127**
Якість продукту	,049	-,018
Ефективність проекту (ІЗМП)	,035	,026

** $p \leq 0,01$

У нашому дослідженні не виявлено кореляційних зв'язків між ефективністю ГПД та індивідуальними показниками темпераменту студентів – ані з екстра-інтроверсією, ані з нейротизмом-стабільністю. Можна говорити тільки про незначний прямий зв'язок між показником ефективності «якість оформлення звіту» та загальним рівнем стабільності студентів у малих групах: $\rho = 0,127$ (при вірогідності похибки $p \leq 0,01$).

Інтерпретувати це можна таким чином, що при груповій роботі індивідуальні показники типів темпераменту прямо не впливають на ефективність групового результату.

Тому було вирішено дослідити, чи впливає композиційний склад малих груп за показниками екстраверсія-інтроверсія та нейротизм-стабільність на ГПД. Ми здійснили якісний аналіз даних, для чого розділили усі команди на певні профілі.

б) *Зв'язок ефективності ГПД та складу команд за ознаками властивостей темпераменту.* Далі було перевірено припущення, що певні варіанти поєднання у малих групах студентів з протилежними властивостями типів темпераменту (інтроверсія-екстраверсія та стабільність-нейротизм) можуть

мати зв'язок з ефективністю ГПД. Профілі команд за показниками темпераменту, які були виділені в результаті дослідження, наведені у таблиці 2.

Таблиця 2 - Розподіл поєднання властивостей темпераменту у малих групах

Варіанти поєднання екстра-інтроверсії у командах (E-I)	Відношення від загальної кількості малих груп (у%)
Усі екстраверти (E)	34,5
Переважають екстраверти (E>I)	40,2
Баланс екстраверти та інтроверти (E=I)	16,1
Переважають інтроверти (I>E)	8,05
Усі інтроверти (I)	1,15
Варіанти поєднання нейротизму-стабільності у командах (C-N)	
Усі зі стабільною н/с (C)	10,3
Переважають учасників зі стабільною н/с (C>N)	21,9
Баланс стабільних та із підвищеним нейротизмом (C=N)	23,0
Переважають осіб із підвищеним нейротизмом (N>C)	36,8
Усі із підвищеним нейротизмом (N)	8,0

З таблиці видно, що у даній вибірці за ознакою екстраверсія-інтроверсія найбільша кількість малих груп характеризується переважанням екстраверти (40,2%), значна кількість малих груп сформована тільки з екстраверти (34,5%). Дуже мало груп, в яких переважають інтроверти (8,05%), найменше представлено малих груп, у складі яких об'єдналися тільки інтроверти (1,15%). Баланс екстраверти та інтроверти виявився у складі 16,1% малих груп.

З допомогою дисперсійного аналізу не було виявлено зв'язку ($p \geq 0,05$) між типом команди за властивістю темпераменту екстраверсія-інтроверсія та ефективністю ГПД, але виявлена певна тенденція у результатах нашої вибірки. Найнижчою ефективність була в малих групах, в яких об'єдналися тільки інтроверти та переважно інтроверти (рис. 1). Найвищою ефективність виявилася у групах, в яких склад був збалансований (об'єдналися порівну екстраверти та інтроверти). Трохи меншою ефективність була у групах, в яких переважали екстраверти. Групи, які повністю склалися з екстраверти, відзначені трохи нижчою ефективністю.

Рисунок 1 - Зв'язок ефективності ГПД та профілів малих груп за ознакою екстраверсія-інтроверсія

Таким чином, результати дослідження показують, що комплектування збалансованого складу малих груп за ознакою екстраверсія-інтроверсія може стати психологічною умовою підвищення ефективності ГПД.

Щодо зв'язку між ефективністю ГПД та стабільністю-нейротизмом, отримано такі результати. Серед малих груп вибірки (таблиця 2) найбільшу кількість (36,8%) склали групи із переважанням студентів із підвищеним нейротизмом, найменшу – ті, в яких зібралися тільки студенти із підвищеним нейротизмом (8%) та групи, в які об'єдналися тільки студенти із стабільною нервовою системою (10,3%). Можна відмітити, що при довільному об'єднанні утворюється досить велика кількість груп із балансом студентів стабільної нервової системи та завищеним нейротизмом (23% вибірки).

Рисунок 2 - Зв'язок ефективності ГПД та профілів малих груп за ознакою нейротизм-стабільність

Дисперсійний аналіз показав суперечливі результати. Нижче наводяться таблиці з результатами визначення зв'язку ефективності ГПД (Інтегральний змістовний показник) та складу команд за ознакою властивостей темпераменту стабільність-нейротизм.

Таблиця 3 - Дисперсійний аналіз зв'язку ефективності ГПД та профілів малих груп за ознакою нейротизм-стабільність (Univariate Analysis of Variance)

Between-Subjects Factors

		Value Label	N
тип підгрупи (нейротизм-стабільність)	1	усі стабільні	9
	2	переважання стабільних	19
	3	баланс стабільності-нейротизму	20
	4	переважання нейротичних	31
	5	усі нейротичні	7

Levene's Test of Equality of Error Variances^a

Dependent Variable: рівень ефективності групи змістовний

F	df1	df2	Sig.
,996	4	81	,415

Tests the null hypothesis that the error variance of the dependent variable is equal across groups.

a. Design: Intercept + типПідгр4

Tests of Between-Subjects Effects

Dependent Variable: рівень ефективності групи змістовний

Source	Type III Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
Corrected Model	1,244 ^a	4	,311	,311	,870
Intercept	965,372	1	965,372	963,715	,000
типПідгр4	1,244	4	,311	,311	,870
Error	81,139	81	1,002		
Total	1341,000	86			
Corrected Total	82,384	85			

a. R Squared = ,015 (Adjusted R Squared = -,034)

Виявилось, що найвища ефективність була в малих групах, в яких об'єдналися лише студенти із підвищеним нейротизмом, а найнижчий рівень – у тих групах, в яких зібралися переважно учасники із підвищеним нейротизмом, або усі зі стабільною нервовою системою (рис.2). Проте групи, у складі яких переважали учасники зі стабільною нервовою системою, показали вищі результати, ніж ті, в яких переважну більшість складали студенти із підвищеним нейротизмом.

За цими результатами важко визначити, як краще комплектувати команди за ознакою нейротизм – стабільність.

в) Зв'язок ефективності ГПД з типом мислення

Наступним кроком була перевірка зв'язку ефективності ГПД з типами мислення студентів – правопівкульним, лівопівкульним, змішаним Дані наведені у таблиці 4.

Таблиця 4 - Зв'язок ефективності групової проектної діяльності з типом мислення

Типи мислення	Параметри ефективності ГПД								
	ДМ	ОП	ЗП	ДПУ	РТ	ПрП	ЯЗ	ЯП	ІЗмП
	1	2	3	4	5	6	7	8	9
ПМ	,011	,160	,068	-,042	-,096	-,170	,130	-,036	-,007
ЛМ	-,276*	-,370**	-,279*	-,230	-,218	-,188	-,178	-,345**	-,380**
ЗМ	,186	,128	,135	,192	,225	,268*	,021	,271*	,268*

**p≤ 0,01; *p≤ 0,05

Пояснення позначень: ДЦ – досягнення групою мети проекту; ОП – обґрунтування групою проблеми, на вирішення якої був спрямований проект; ЗП – змістовність, глибина проекту; ДПУ – демонстрація практичних умінь з теми, або предметної діяльності; РТ – рівень творчості проекту; ПрП – якість презентації, захисту проекту; ЯЗ – якість оформлення звіту; ЯП – якість спільного продукту; ІЗмП – інтегральний змістовний показник ефективності проекту; ПМ – правопівкульний тип мислення, ЛМ – лівопівкульний тип мислення, ЗМ – змішаний тип.

Як видно з таблиці, існує досить вагомий обернений зв'язок між деякими показниками ефективності ГПД та лівопівкульним типом мислення: з інтегральним змістовним показником ефективності – найбільше від'ємне значення – $\rho = -0,380$ (при вірогідності похибки $p \leq 0,01$). Серед його складових мають досить вагомий обернений зв'язок два показники: постановка групою проблеми $\rho = -0,370$ та якість продукту $\rho = -0,345$ (при вірогідності похибки $p \leq 0,01$). Менший обернений зв'язок існує зі змістовністю проекту $\rho = -0,279$ та постановкою і досягненням групою цілі $\rho = -0,276$ (при вірогідності похибки $p \leq 0,05$). Дані вказують на те, що чим більше у малій групі представлений лівопівкульний тип мислення, тим більш негативно це впливає на групові показники ефективності ГПД: як на загальний показник, так і на такі компоненти, як постановка проблеми та якість продукту.

Правопівкульний тип мислення не показав жодних кореляцій з ефективністю ГПД. Проте, змішаний тип мислення виявився фактором незначного позитивного впливу на ефективність ГПД. Отримані зв'язки є не дуже вагомі, але все ж існують: з якістю продукту $\rho = 0,271$, із якістю презентації, захисту групою проекту $\rho = 0,268$ та в цілому з інтегральним змістовним показником $\rho = 0,268$ (при вірогідності похибки $p \leq 0,05$).

Таким чином, тип мислення є чинником, який може здійснювати, як негативний, так і позитивний вплив на ефективність ГПД, проте для більш об'єктивного аналізу необхідно дослідити взаємозв'язки між показниками ефективності ГПД та профілями групи, виділеними за типами мислення.

а) Зв'язок ефективності ГПД та складу малих груп за типом мислення.

Результати команд були розділені на декілька профілів відповідно до варіантів поєднання у малих групах студентів за типами мислення – правопівкульним та змішаним (таблиця 5). З отриманих даних видно, що є певні закономірності у випадковому об'єднанні студентів у команди. Так, зовсім немає команд, у яких були б студенти тільки з лівопівкульним, або тільки з правопівкульним типом мислення. Проте є певна кількість команд, у яких об'єднувалися студенти тільки зі змішаним типом мислення (6,0%). Також майже не об'єднуються разом правопівкульні з лівопівкульними (3,0%).

Таблиця 5 - Розподіл варіантів поєднання типів мислення у малих групах

Варіанти поєднання типів мислення у малих групах	Відношення від загальної кількості малих груп (у%)
Усі правопівкульні	0
Переважає правопівкульних	4,5
Переважає правопівкульного та змішаного типу	16,6
Усі типи присутні приблизно порівну	31,8
Переважає правопівкульного та лівопівкульного типів	3,0
Переважає лівопівкульного типу мислення	4,5
Переважає лівопівкульного та змішаного типів	12,0
Усі лівопівкульні	0
Переважає змішаного типу мислення	21,0
Усі змішаного типу мислення	6,0

В однаковій кількості команд переважає або правопівкульний, або лівопівкульний типи мислення (по 4,5%). При цьому значно більше було команд, в яких переважав змішаний тип мислення – 21,0%. Найбільшою виявилася кількість команд, в яких поєдналися приблизно порівну усі три типи мислення – 31,8%. Приблизно в однаковій кількості присутні команди, в яких студенти зі змішаним типом мислення об'єднані з «правопівкульними» (16,6%) та «лівопівкульними» (12,0%). Можна прослідкувати також певний зв'язок між розподілом студентів з різними типами мислення у малі групи та ефективністю команд. Для цього ми визначили середні значення ефективності команд по кожному профілю. Дисперсійний аналіз показав, що досліджувані параметри тісно пов'язані між собою.

Таблиця 6 - Дисперсійний аналіз зв'язку ефективності ГПД та складу малих груп за типом мислення (Univariate Analysis of Variance)

Between-Subjects Factors

	Value Label	N
тип підгрупи (латеральність) 2	переважання правопівкульних	3
3	переважання порівну правопівкульних та змішаних	11
4	порівну право-ліво-змішаних	21
5	порівну право-та лівопівкульних	2
6	переважання лівопівкульних	3
7	лівопівкульні та змішані порівну	8
9	переважання змішаного типу	14
10	усі змішані	4

Levene's Test of Equality of Error Variances^a

Dependent Variable: рівень ефективності групи змістовний

F	df1	df2	Sig.
1,287	7	58	,273

Tests the null hypothesis that the error variance of the dependent variable is equal across groups.

a. Design: Intercept + типПідгрупи1

Tests of Between-Subjects Effects

Dependent Variable: рівень ефективності групи змістовний

Source	Type III Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
Corrected Model	17,252 ^a	7	2,465	3,265	,005
Intercept	451,156	1	451,156	597,719	,000
типПідгрупи1	17,252	7	2,465	3,265	,005
Error	43,778	58	,755		
Total	1054,000	66			
Corrected Total	61,030	65			

a. R Squared = ,283 (Adjusted R Squared = ,196)

Виявлено, що найвищою є ефективність тих команд, в яких працювали студенти тільки зі змішаним типом мислення. Також більш високу ефективність показали ті команди, в яких у профілі переважає змішаний тип мислення, та команди, в яких приблизно однаково були представлені усі типи мислення (рис. 3). Профілі з іншими варіантами поєднання змішаного типу з право- та лівопівкульними дали нижчі показники ефективності.

Рисунок 3 - Зв'язок ефективності ГПД та профілів малих груп за типами мислення

Найнижчою виявилася ефективність команд, у профілі яких поєднуються тільки правопівкульний тип з лівопівкульним. Переважання право- або лівопівкульних осіб у малих групах дало однакові, дещо нижче середнього, показники ефективності.

Такі результати дають нам можливість стверджувати, що профіль малої групи за типом мислення може впливати на її ефективність. Відповідно, ми вважаємо, що однією з психологічних умов ефективності ГПД може стати об'єднання у команди студентів з різними типами мислення: бажано, щоб у малій групі були присутні усі три типи мислення (змішаний, правопівкульний та лівопівкульний). У групи, де об'єдналися тільки право- та лівопівкульні студенти, слід включати студентів зі змішаним типом мислення.

д) Зв'язок ефективності ГПД з типами особистості

Кореляційний аналіз не показав суттєвих зв'язків між показниками ефективності ГПД та перевагами, які визначають певні типи особистості за тестом Д. Кейрсі (екстраверсія-інтроверсія, сенсорика-інтуїція, мислення-чутливість, вирішення-сприймання).

е) Зв'язок між ефективністю ГПД та локусом контролю учасників малих груп

Здійснивши кореляційний аналіз між параметрами ефективності ГПД та індивідуальними показниками локусу контролю учасників малих груп, ми отримали наступні дані (табл. 7.)

Таблиця 7 - Зв'язок ефективності ГПД з локусом контролю учасників

Локус контролю	Параметри ефективності ГПД								
	ДМ	ОП	ЗП	ДПУ	РТ	ПрП	ЯЗ	ЯП	ІЗП
	1	2	3	4	5	6	7	8	9
ЛК загальний	,086	,059	,063	,304**	,072	,280**	,242**	,092	,198**
ЛК досягнень	,062	,050	,050	,223**	,054	,216**	,235**	,075	,162**
ЛК невдач	,049	,012	,019	,078	-,019	,071	,068	,003	,046
**p ≤ 0,01									

Дослідженням виявлений досить помітний прямий зв'язок між ефективністю ГПД і рівнем загального локусу контролю – $p = 0,198$, рівнем локусу контролю у сфері досягнень – $p = 0,162$ ($p \leq 0,01$): чим вищий рівень інтернальності, тим вище інтегральний показник ефективності ГПД. Зв'язок прослідковується також між інтернальним локусом контролю і окремими показниками ефективності ГПД: найбільший зв'язок – з демонстрацією практичних умінь з теми – $p = 0,304$, трохи менший – із захистом групою проекту – $p = 0,280$ та якістю оформлення звіту – $p = 0,242$ ($p \leq 0,01$). Також сильний зв'язок є між локусом контролю у сфері досягнень і тими самими показниками. Таким чином, можна стверджувати, що рівень ефективності ГПД прямо залежить від розвитку у студентів такої сталої особистісної риси, як відповідальність за власні вчинки і поведінку, яка регулює діяльність. Отже, під час підготовки студентів до ГПД необхідно зважати на рівень інтернальності локусу контролю студентів. При формуванні груп доцільно включати до команд, де зібралися студенти переважно з екстернальним локусом контролю студентів з розвинутим інтернальним локусом контролю та під час підготовки до ГПД використовувати певні вправи для розвитку відповідальності в учасників проектів за результати діяльності.

ж) Зв'язок між ефективністю ГПД та здібностями особистості.

Серед здібностей були обрані ті, які можуть здійснювати, з нашої точки зору, вплив на ГПД з огляду на основні особливості цієї діяльності. Так, достатній рівень розвитку творчих здібностей є необхідним для створення якісного творчого продукту; організаційні здібності – важливий фактор впливу під час організації та мотивації групи до спільної діяльності, розподілу та контролю виконання обов'язків, здійснення впливу на учасників. Комунікативні здібності значною мірою визначають успішність презентації досягнень, а також є важливими під час взаємодії у спільній діяльності. Результати дослідження даних груп здібностей представлені у таблиці 8.

Таблиця 8 - Зв'язок ефективності ГПД з комунікативними /організаційними та творчими здібностями студентів

Здібності особистості	Параметри ефективності ГПД								
	ДМ	ОП	ЗП	ДПУ	РТ	ПрП	ЯЗ	ЯП	ІЗП
	1	2	3	4	5	6	7	8	9
КЗ	,255**	,212**	,273**	,282**	,286**	,239**	,193**	,268**	,310**
ОЗ	,158**	,105*	,126*	,343**	,177**	,305**	,280**	,144**	,270**
ВТ	,401**	,364**	,333**	,559**	,365**	,488**	,468**	,401**	,533**
**p ≤ 0,01									

Пояснення позначень: ДМ – досягнення групою мети проекту; ОП – обґрунтування групою проблеми, на вирішення якої був спрямований проект; ЗП – змістовність, глибина проекту; ДПУ – демонстрація практичних умінь з теми, або предметної діяльності; РТ – рівень творчості проекту; ПрП – якість презентації, захисту проекту; ЯЗ – якість оформлення звіту; ЯП – якість спільного продукту; ІЗМП – інтегральний змістовний показник ефективності проекту; КЗ – комунікативні здібності, ОЗ – організаційні здібності, ВТ – рівень вербальних творчих здібностей (за Гілфордом).

Виявилося, що ефективність ГПД має суттєвий зв'язок із вище означеними здібностями. Вагомий зв'язок виявився між рівнем вербальних творчих здібностей та усіма показниками ефективності. Зокрема, найвищим він є із демонстрацією практичних навичок та умінь з теми – $r = 0,559$, інтегральним показником – $r = 0,533$ ($p \leq 0,01$). Дещо менший зв'язок існує між творчими здібностями та усіма іншими показниками ефективності.

З таблиці видно, що інтегральний показник ефективності пов'язаний з комунікативними здібностями – $r = 0,310$, організаційними здібностями $r = 0,270$ ($p \leq 0,01$). Також існує зв'язок між усіма показниками ефективності, організаційними і комунікативними здібностями. Зв'язок комунікативних здібностей є найбільш щільним із такими важливими показниками ефективності, як рівень творчості проекту – $r = 0,286$; демонстрація практичних умінь – $r = 0,282$; змістовність проекту – $r = 0,273$; якість продукту – $r = 0,268$ ($p \leq 0,01$).

Зв'язок організаційних здібностей є найбільш щільним також із показниками: демонстрація практичних навичок – $r = 0,343$; захист групою проекту – $r = 0,305$; якість оформлення звіту – $r = 0,280$ ($p \leq 0,01$).

Таким чином, проведене дослідження доводить, що важливим чинником ефективності ГПД є рівень розвитку в учасників творчих, комунікативних та організаційних здібностей. Тому на підготовчому етапі ГПД доцільно здійснювати заходи із розвитку в учасників відповідних умінь на основі означених здібностей у формі тренування під час психологічної підготовки, що стає важливою психологічною умовою організації ГПД.

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших досліджень у даному напрямку. Дослідженням доведено, що існує певний зв'язок між ефективністю спільної діяльності студентів та деякими індивідуальними психологічними властивостями учасників малих груп, у складі яких вона здійснюється: інтернальним локусом контролю; рівнем вербальних творчих та комунікативно-організаційних здібностей. Також виявлено позитивну тенденцію в результатах нашої вибірки по зв'язку ефективності спільної навчальної діяльності студентів (у формі групової проектної діяльності) зі складом малих груп за показниками: екстраверсія / інтроверсія та тип мислення. Результати дослідження дають підстави стверджувати, що для підвищення ефективності спільної навчальної діяльності студентів можливо створювати певні психологічні умови: 1) комплектувати навчальні команди студентів із врахуванням їхніх індивідуальних психологічних властивостей: поєднувати у групах осіб з різними типами мислення (право-, лівопівкульним та змішаним), екстравертів та інтровертів, включати до груп осіб з високим рівнем інтернального локусу контролю; 2) сприяти розвитку творчого потенціалу, комунікативних та організаційних умінь.

Подальшим напрямком дослідження даної теми планується продовження дослідження впливу різних індивідуальних властивостей особистості на

ефективність спільної діяльності та перенесення дослідження даних особливостей формування малих груп на професійну спільну діяльність – на процес формування професійних проектних команд.

Список використаних джерел

1. Аверина И.С. Вербальный тест творческого мышления «Необычное использование»: пособие для школьных психологов / И.С. Аверина, Е.И. Щепланова. – М. : Соборъ, 1996. – 60 с.
2. Артюшина М.В. Взаємозв'язок соціально-психологічних та дидактичних умов групової навчальної діяльності студентів: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04 / Артюшина Марина Віталіївна. – К., 2000. – 195 с.
3. Дьяченко В.К. Сотрудничество в обучении: О коллективном способе учеб. работы: кн. для учителя. / В.К. Дьяченко – М. : Просвещение, 1991. – 192 с.
4. Індивідуально-типологічні риси особистості й ефективність діяльності: метод. рекомендації до практич. занять з курсу «Психологія діяльності та навчальний менеджмент» для студ. усіх спец. денної форми навч. / уклад.: М.В.Артюшина, Г.М. Романова. – К. : КНЕУ, 2001. – 68 с.
5. Карцев В.П. Руководитель в ролевой структуре первичного коллектива / В.П. Карцев // Проблемы руководства научным коллективом: опыт социально-психологического исследования. – М., 1982. – С. 50–73.
6. Латынов В.В. Стили речевого коммуникативного поведения: Структура и доминанты / В.В.Латынов // Психологический журнал. – 1995. – № 6. – С. 90–100.
7. Ловка О.В. Визначення ефективності групової проектної діяльності студентів / О.В. Ловка // Проблеми загальної та педагогічної психології: Збірник наукових праць Інституту психології імені Г.С.Костюка Національної АПН України; [за ред. академіка С.Д. Максименка]. Т.ХІV, част. 6 – К., 2012. – С.240-249.
8. Ловка О.В. Результати впровадження експериментальної програми підвищення ефективності групової проектної діяльності студентів / О.В. Ловка // Проблеми гуманітарних наук: наук. зап. Дрогоб. держ. пед. ун-ту імені Івана Франка / Т. Біленко, Н. Скотна, М. Боришевський [та ін.]. – Дрогобич : Ред.-вид. від. ДДПУ імені Івана Франка, 2012. – Вип. 29 : Психологія. – С. 48–57.
9. Ломов Б.Ф. Совместная (групповая) деятельность людей, формирование трудовых коллективов и психологические аспекты управления ими / Б.Ф. Ломов // Правовые и социально-психологические аспекты управления. – М., 1972. – С. 211–240.
10. Психологія діяльності та навчальний менеджмент: Навч.-метод. посіб. для самост. вивч. дисципліни / [В. А.Козаков, М. В.Артюшна, О. М. Котикова та ін.]; за заг. ред.. В.А.Козакова. – К.: КНЕУ, 2003. – 829 с.
11. Саркісова О.Ю. Групова взаємодія як складова інтерактивних технологій навчання // Гуманітарний вісник ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди». – Додаток 5 до Вип. 31: Тематичний випуск «Проблеми емпіричних досліджень у психології». – Вип.11 – К.: Гнозис, 2014.– С. 84-93. – 10 с.
12. Юнг К.Г. Психологические типы / Карл Густав Юнг; пер. с нем. С. Лорие. – М. : Унив. кн. : АСТ, 1996. – 718 с.
13. Яворовська Л.М. Групові форми навчання як засіб розвитку пізнавальної активності особистості: автореф. дис. ... канд. психол. наук: 19.00.01 / Яворовська Любов Миколаївна. – К., 1995. – 23 с.
14. Haythorn W. The influence of individual members on the characteristics of small groups / W. Haythorn // Journal Abnormal and Social Psychology. – 1953, Vol. 48, issue 2. – P. 276–284.
15. Hill R.E. International comparability and workgroup performance / R.E. Hill // Journal of Applied Behavioral Science. – 1975. – Vol. 11 (2).
16. Schutz W.C. FIRO : A Three-dimentional Theory of Interpersonal Behavior / Will Schutz. – N.Y., 1958. – 267 p.

Отримано 02.09.2015 р.